

Veľmi časté je použitie lexikalizovaných slovných spojení v oboch jazykoch pri realizácii semémy ‚prisne sa pozerat’/‘pozriet’:

<i>premerat’ niekoho, niečo pohľadom</i>	<i>обмерить глазами, взором</i>
<i>zabodnúť, zapichnúť pohľad</i>	<i>вонзать глаза</i>
<i>zapichnúť sa očami</i>	
<i>препятит’ pohľadom</i>	<i>сжигать глазами</i>

Napr. Круто, исподлобья буравил Пилат глазами арестанта, и в этих глазах уже не было муты, в них появились всем знакомые искры (Булгаков). – Pílat prevrával väzňa ostrým pohľadom spod obočia a oči už nemal také kalné, zjavili sa mu v nich všetkým známe iskry.

Lexikalizované slovné spojenia sa veľmi často využívajú aj pri realizácii semémy ‚uprene sa pozerat’/‘pozriet’. Spomenieme aspoň tie najtypickejšie v oboch porovnávaných jazykoch:

<i>visieť pohľadom na niekom</i>	<i>уоставить глаза на кого-л.</i>
<i>hltať očami niekoho, niečo</i>	<i>пожирать, поедать, есть глазами кого-л., что-л.</i>
<i>upierať pohľad, oči, zrak</i>	<i>не сводить, не отрывать,</i>
<i>na niekoho, niečo</i>	<i>не спускать глаз с кого-л.</i>
<i>vríjať sa očami</i>	<i>приковываться взглядом</i>

Napr. Варенуха не спуская глаз с телеграммы, криво пасчеркнулся в тетради, и женщина исчезла (Булгаков). – Varenucha s pohľadom upretým na telegram krivo načmáral svoj podpis do písanky a žena zmizla.

V ruštine tento význam zodpovedá aj spojeniam *смотреть во все глаза*, *смотреть в рот*, ktoré by sme mohli zaradiť už k čistým frazeologizmom.

Ako poslednú uvedieme skupinu lexikalizovaných slovných spojení s významom ‚láskavo, obdivne pozerat’/‘pozriet’:

<i>porásť si oči na niečom</i>	<i>наслаждаться картиной,</i>
<i>láskat’ pohľadom koho, čo</i>	<i>зрелищем чего</i>
<i>поглядзат’ очами, pohľadom</i>	<i>любоваться</i>

Od lexikalizovaných slovných spojení odlišujeme spojenia obsahujúce kľúčové slová *о́чи, по́гляд, зра́к/гла́за, взгля́д, зрени́е*, ktoré sú už frazeologizované ako celok. Napr. Глаза у Анушки полезли на лоб, когда она развернула сверточек (Булгаков). – Anuške oči div nevyskočili z jamôk, keď rozviazala uzlíček. Takéto spojenia už bližšie neskúmame, a to nielen preto, že patria do oblasti frazeológie, ale aj realizácia procesu ZV v nich je len okrajová. V danom prípade ide predovšetkým o vyjadrenie údivu, aj keď je zrejmé, že za pomoci orgánov zraku, ale to už nie je z hľadiska obsahu dôležité.

Ako posledný spôsob vyjadrenia procesu ZV si priblížime individuálne kontextové realizácie netypických slovies, ktoré majú takúto schopnosť len v príslušnom kontexte. Preto v tomto prípade nemôžeme hovoriť o nejakej lexikálnosémantickej skupine, ale o individuálnych kontextových realizáciách rozličných slovies. Práve tento fakt nám umožňuje poukázať na dôležitú úlohu kontextu pri realizácii konkrétneho lexikálneho významu. Ide hlavne o netypické vyjadrenie procesu ZV, ktoré je kontextovo podmienené a vy-

skytuje sa hlavne v umeleckej literatúre ako prejav individuálneho štýlu autora. Takéto prípady sa vyskytujú v ruštine i slovenčine a prekladáme ich veľmi individuálne. Napr. *Zazrela Stana popod prívreté múhálnice. Odchýlila viečka, hľadala milujúci pohľad, ale strela sa s úšklabkom, ktorý už poznala (Dzvoník). – Она посмотрела из-под опущенных ресниц. Подняла глаза, ожидая встретить любящего взгляда, но увидела только знакомую ей ухмылку.* Aj keď sú takéto prípady z pohľadu kontextu veľmi zaujímavé, nie je jednoduché ich opísať a zosystematizovať.

V danej štúdii sme sa pokúsili opísať spôsoby vyjadrenia procesu ZV v ruštine a slovenčine v rámci širšieho i užšieho kontextu, ktoré nám vyplynuli z práce s konkrétnym jazykovým materiálom. Ukázalo sa, že všetky spomínané spôsoby sa vyskytujú v oboch porovnávaných jazykoch, aj keď nie rovnako zastúpené. Sme si vedomí, že sme iba načrtli základné línie výskumu, v ktorom by sme chceli ďalej pokračovať.

Literatúra

ARUŤUNOVÁ, N. D.: „Polagat“ i „videt“ (K problemc smešanných propozicionaľnych ustanovok). In: Logičeskij analiz jazyka. Problemy intensionaľnych i pragmatičeskich kontekstov. Moskva, Nauka 1989, s. 7–30.

AURELIUS AUGUSTINUS: Vyznání. Praha, Kalich 1990.

DANEŠ, F. – HLAVSA, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině. Praha, Academia 1981. 272 s.

FILÍPEČ, J. – ČERMÁK, F.: Česká lexikologie. Praha, Academia 1985. 281 s.

GRIGORJANOVÁ, T.: Lexikálnosémantická analýza slovies *vidiet* v slovenčine a *videt* v ruštine (z kontextuálneho aspektu). In: VARIA. I. Zost. M. Nábělková, M. Šimková. Bratislava, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 1992. s. 48–53.

KUČEROVÁ, E.: Z problematiky slovných spojení. (Lexikalizované slovné spojenie ako pomenovacia jednotka). In: Štúdie z porovnávej gramatiky a lexikológie. Red. Š. Peciar. Bratislava, Veda 1974, s. 7–40.

KUČEROVÁ, E.: Ustálené slovné spojenia s jedným frazeologizovaným komponentom. Slavica Slovaca, 15, 1980, s. 237–248.

KUČEROVÁ, E.: Exemplifikácia v dvojjazyčnej lexikografii. Československá rusistika, 26, 1981, s. 111–117.

VASILIEV, L. M.: Semantika ruského glagola. Moskva, Vysšaja škola 1981. 184 s.

VINOGRADOV, V. V.: Ob osnovnych tipach frazeologičeskich jediníc v ruskom jazyke. In: A. A. Šachmatov. Moskva–Leningrad 1947, s. 339–364.